

ELIZABETH GROSZ¹

Sukupuoliero ja essentialismin ongelma²

Feministisessä teoriassa joudutaan väkisinkin ja jatkuvasti neuvottelemaan jännitteisten ja kamppailuvalmiiden mutta usein tunnistamatta ja vaille tarkempaa käsittelyä jäävien voimien välillä. Yhtäältä toimitaan etuoikeutettujen ja historiallisesti hallitsevien tietämisen muotojen päällekkävyä maskuliinisuutta vastaan itsetietoisesti: korjataan epätasapainoa, joka on seurausta miesten yksinoikeudesta tuottaa ja vastaanottaa tietoa. Toisaalta vastataan myös feminististen kamppailujen laajoihin poliittisiin päämääriin ja tavoitteisiin. Feministinen teoria on täten sidoksissa kahteen erilaiseen tavoitteeseen, kahteen sitoumukseen tai ponnistukseen, jotka ovat olemassa vain vaikeassa ja ongelmallisessa keskinäisessä suhteessa.

Feministien on täytynyt säilyttää tasapaino älyllisen ankaruuden (kuten se on kuvattu miehisillä käsitteillä) ja poliittisen sitoutumisen (feministien näkökulma) välillä. Toisin sanoen pitää tasapainoilla kahdenlaisten riskien välillä: patriarkaalisuus uhkaa iskeä takaisin, samaan aikaan kun feminististen kamppailujen pysyviä tarpeita vaarantaa myös käsitteellinen huolimattomuus. On tasapainoitava miesten käsitteiden hyväksynnän ja naisten käsitteisiin sitoutumisen välillä.

Feministit ovat paneutuneet monenlaisiin hankkeisiin, joissa rakennetaan naisille ominaista tietämistä, samalla kun he ovat pitäneet silmällä sekä miehisiiä akateemisia perinteitä että feminististä politiikkaa. Tätä on arvosteltu molemmilta suunnilta. Jos katsantokantana ovat miehiset käsitykset teorioiden arvioimisesta, joihin sisältyy objektiivisuuden, pyyteettömän tutkijuuden ja älyllisen ankaruuden käsitteet, feminististä teoriaa syytetään vaikuttimista, oman edun tavoittelusta, ”puolueellisesta” lähestymistavasta, jossa valmiit sitoumukset ainoastaan vahvistetaan sen sijaan, että ne näytettäisiin objektiivisesti toteen.³ Toisaalta eräät ”feministiaktivistit” moittivat feminististä teoriaa miehisten valtapelien pelaamisesta, osallisuudesta ja avunannosta samoihin miehisen vallankäytön muotoihin, joita feministien tulisi yrittää päihittää. Ei olekaan varsinaisesti yllätys, että kummassakin kritiikissä vaaditaan pohjimiltaan aseman puhtautta: yhdet peräivät älyllistä puhtautta (sosiaalisista ja poliittisista vaikuttimista, jotka madaltavat tai häiritsevät tieteellisen tutkimuksen päämääriä), ja toiset taas poliittista puhtautta (patriarkaalistien ja maskuliinisten arvojen vaikutuksesta). Miesten hallitsemat teoriat edellyttävät, että hylätään yhteiskunnallis-poliittiset arvot, jotka sisältyvät kaikkien tiedon muotojen tuottamiseen ja oletetusti arvovapaan tiedon luomiseen. Feministiset poliittiset puristit taas edellyttävät, että luovutaan läpituokevan maskuliinisista, etu-

oikeutetuista tietämisen muodoista ja yhteiskunnallisista käytännöistä.

Vaikka kumpaakin syyttelyn muotoa vaivaa satunnaisesti lapsellisuus ja usein naiivi äärimmäisyys, ne tuovat silti esiin feministisen teorian todellisen huolenaiheen korostamalla teoretisoimatonta kohtaa sen tavassa muodostaa itse itseään. Minkälaisilla kriteereillä feministit arvioivat miehistä teoriaa? Entä sitten feminististä teoriaa? Jos kriteeristö, jolla teoriaa on arvioitu tähän asti, on ollut maskuliininen, miten uudenlaisia kriteereitä voi muodostaa? Voisivatko sellaiset arvioinnin ehdot tyydyttää riittävästi sekä tieteellisen tai käsitteellisen ankaruuden että poliittisen sitoutuneisuuden kaksoisvaatimuksia? Onko mahdollista tuottaa teoria, joka ei suostuisi kompromisseihin poliittisessa eikä tieteellisessä uskottavuudessa? Millä tavoin feministinen teoria oikeuttaa itsensä teoreettisesti ja poliittisesti? Nämä kysymykset eivät ole tyhjänpäiväisiä eivätkä vähäpätöisiä. Ne kuuluvat täysin asiaan, kun feminististä teoriaa arvioidaan eri tavoin: ne voivat auttaa selvittämään monia aiheita, jotka jakavat feministisiä teoreetikkoja hedelmättömällä tavoilla.

Käyttämällä feministisiä teoreetikkoja jakavaa suurta erimielisyyttä niin kutsuttujen tasa-arvofeministien ja eron feministien välillä haluan nostaa esiin kysymyksen feministisen teorian kaksinaisesta sitoutuneisuudesta ja tarpeesta laatia soveltuvia kriteereitä sen arvioimiseen. Onko sukupuolieron käsite läpimurtotermi, jolla haastetaan patriarkaaliset käsitykset naisista ja feminiinisydestä? Vai pönkittääkö se patriarkaalista naisten hallintaa? Onko käsite essentialistinen vai kumoaako se miesvaltaisen tietämisen?

Essentialismi sukulaisineen

Kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana feministit ovat kehittäneet valikoiman käsitteitä ja kriteereitä tieteelliselle arvioinnille: tarkoituksena on tukea, vakauttaa

”Essentialismiin sisältyy uskomus, että naisten olemukseksi määritellyt piirteet ovat yhteisiä kaikille naisille kaikkina historian aikoina.”

ja selittää feminististen kamppailujen poliittisia tavoitteita ja päämääriä. Nämä käsitteet ovat tavanneet toimia kyseenalaistamattomina arvoina ja tiedollisina suunta- viivoina arvioitaessa niin mieskeskeisiä kuin feministisesti suuntautuneita teorioita. Käsitteistä keskeisimpiä ja voimakkaimpia ovat ne, jotka ympäröivät kysymystä naisen (ja miehen) luonnosta: ’essentialismi’, ’biologismi’ ja ’universalismi’. Vaikka näihin lähikäsitteisiin sisältyy yhteinen huoli naisten pysyvistä määrittämisestä ja rajoittamisesta, on myös tärkeää tiedostaa käsitteiden väliset, joskus hienovaraiset erot, jotta voi havaita, kuinka niitä ovat käyttäneet niin feministit kuin heidän vastustajansakin. Näitä käsitteitä hyödynnetään tavallisimmin patriarkaalisissa diskursseissa oikeuttamaan naisten yhteiskunnallista alistamista ja heidän asemansa toissijaisuutta patriarkaalisessa yhteiskunnassa.

Feministisissä yhteyksissä harvoin määritely tai avoimesti selitetty essentialismi viittaa tapaan kiinnittää naiselle jokin pysyvä olemus. Naisten olemuksen oletetaan olevan annettu ja universaali, ja usein, joskaan ei välttämättä, se yhdistetään naisten biologiaan tai ”luonnollisiin” ominaisuuksiin. Monesti essentialismi sisältää biologismia ja naturalismia, mutta joissain tapauksissa naisten olemuksen on nähty sijaitsevan luonnon tai biologian sijaan tietyissä psykologisissa piirteissä – hoivaavuudessa, empatiassa, avuliaisuudessa, kilpailuhaluttomuudessa ja niin edelleen. Tai naisten olemus voidaan lukea ominaiseksi tietyille (kenties biologian sanelemille) toimille ja tavoille, jotka huomataan sosiaalisissa käytännöissä, kuten intuitiivisuudelle, tunteelliselle herkkyydelle, huolehtivaisuudelle ja sitoutuneisuudelle toisten auttamiseen ja niin edelleen. Essentialismiin sisältyy uskomus, että naisten olemukseksi määritellyt piirteet ovat yhteisiä kaikille naisille kaikkina historian aikoina, joten vaihtelun ja muutoksen mahdollisuudet kaventuvat. Sub-

jektin ei ole mahdollista toimia tavalla, joka on hänen luontonsa vastaista. Essentialismi viittaa näin pysyvien piirteiden, annettujen ominaisuuksien ja historiattomien toimintojen olemassaoloon: nämä rajoittavat mahdollisuuksia muutokseen ja siten myös yhteiskunnalliseen uudelleenjärjestäytymiseen.

Biologismi on essentialismin erityinen muoto: naisten olemus määritellään naisen biologisina kykyinä. Näkökanta perustuu usein jonkinmuotoiseen reduktionismiin: sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ovat biologisesti annettujen syiden vaikutusta. Nimenomaan biologismi sitoo naiset läheisesti lisääntymis- ja hoivaamistehtäviin, vaikka se voi myös rajoittaa naisten sosiaalisia mahdollisuuksia käyttäen apunaan neurologista, neurofysiologista ja endokrinologista todistusaineistoa. Biologismi yrittää täten rajoittaa naisten yhteiskunnallisia ja psykologisia kykyjä biologialla perustettujen rajojen mukaan. Se väittää esimerkiksi, että naiset ovat fyysiseltä voimaltaan miehiä heikompia, biologisen luontonsa vuoksi miehiä tunteellisempia tai muuta vastaavaa. Sikäli kuin biologian on oletettu muodostavan identiteetin muuttumattoman peruskallion, biologististen ominaisuuksien määrittäminen vastaa naisten yhteiskunnallisen alistuksen muuttumattomaa muotoa.

Myös naturalismi on essentialismin muoto: naisille kiinnitetään jokin pysyvä luonto. Jälleen kerran tämä luonto on useimmissa tapauksissa annettu biologinen muoto, mutta vaihteluakin esiintyy. Naturalismia voidaan puolustaa ennemminkin teologiselta tai ontologiselta kuin biologiselta perustalta. On mahdollista esimerkiksi väittää, että naisten luonto on johdettu Jumalalta saaduista ominaisuuksista, jotka eivät ole selvennettävissä tai havainnoitavissa noin vain biologisesti. Tai jos seurataan Sartren eksistentialismia tai Freudin psykoanalyysia, kaksi ontologista lainalaisuutta erottaa sukupuolet

esimerkiksi väitteessä, että ihmissubjekti on jollain tavoin luonnoltaan vapaa tai että subjektin sosiaalinen tilanne on seurausta hänen sukupuolielintensä muoto-opista⁴. Yleisemmin naturalismi kuitenkin olettaa, että biologiset ja luonnolliset ominaisuudet vastaavat toisiaan.

Vaikka universalismi onkin läheisessä suhteessa essentialismiin, biologismiin ja naturalismiin, sen ei ole välttämätöntä perustua synnynnäisiin tai pysyviin ominaisuuksiin. Yleensä sitä oikeutetaan joillakin olemuksellisilla tai biologisilla piirteillä, mutta universalismi voidaan käsittää myös puhtaasti sosiaalisten määritysten avulla. Silloin se määrittelee muuttumattomat sosiaaliset kategoriat, tehtävät ja toimet, joihin kiinnitetään kaikki naiset kaikissa kulttuureissa. Tämä voi olla biologian tai ontologian seurausta, mutta yhtä usein se saattaa heijastaa universaaleja sosiaalisia tai kulttuurisia vaatimuksia, kuten sukupuolista työnjakoa tai inestien kieltoa. Toisin kuin essentialismi, biologismi tai naturalismi, jotka voivat naisten keskinäisen samankaltaisuuden lisäksi määritellä myös naisten väliset erot (rodulliset piirteet ja luokkaominaisuudet voidaan nekin selittää naturalistisesti, biologistisesti tai essentialistisesti), universalismi vaikuttaa vihjaavan vain naisia yhdistäviin asioihin ajasta ja sosiaalisesta ympäristöstä riippumatta. Määritelmänsä mukaisesti se voi väittää ainoastaan samankaltaisuutta: jotakin, minkä kaikki naiset jakavat, tai mikä yhdenmukaistaa naiset yhdeksi kategoriaksi.

Nämä neljä käsitettä liukuvat usein päällekkäisten: ne ovat käypiä pikavastineita toinen toisilleen. Syyttäessään teorioita tällaisista käsitteellisistä sitoumuksista feministit esittävät niiden osallistuvan välttämättä patriarkaalistien arvojen uusintamiseen. Kun teoriat väittävät, että naisten nykyiset yhteiskunnalliset roolit ja asemat seuraavat heidän olemuksestaan, luonnostaan, biologiastaan tai universaalista sosiaalisesta tilanteesta, ne syyllistyvät tarjoamaan rooleja ja asemia muuttumattomina ja välttämättöminä. Samalla ne vahvasti oikeutetaan poliittisesti. Teoriat selittelevät ja neutralisoivat vallitsevaa sosiaalisten roolien sukupuolista jakoa olettamalla, että nämä roolit ovat ainoastaan, tai parhaimmassa tapauksessa, mahdollisuuksia, kun otetaan huomioon sukupuolten luonto, olemus tai biologia. Moiset sitoumukset johtavat vakaviin ongelmiin: ne ovat välttämättä historiatomia; ne sekoittavat sosiaaliset suhteet pysyvien ominaisuuksien kanssa; ne näkevät nämä pysyvät ominaisuudet luontaisiksi rajoituksiksi yhteiskunnalliselle muutokselle; ne kieltäytyvät ottamasta vakavasti historiallisia ja maantieteellisiä eroja naisten välillä – niin naistenvälisiä eroja erilaisten kulttuurien välillä kuin yhden kulttuurin piirissä.

Ei olekaan yllättävää, että näistä käsitteistä on tullut nimikkeitä vaaravyöhykkeille ja teoreettisille karikoille feministien arvioidessa patriarkaalista teoriaa. Eriteltäviä teorioita sävyttävät taatusti patriarkaaliset arvot, jos näiden käsitteiden jälkiä on havaittavissa. Ne toimivat arvioinnin kriittisinä koetinkivinä, itsestään selvinä suunta- viivoina silloin, kun arvioidaan patriarkaalisia teorioita ja patriarkaalisia jäämiä tai sidoksia feministisissä teorioissa. Nämä käsitteet vaikuttavat kysymättäkin ongelmallisilta:

ainakin ensi silmäyksellä ne viittaavat harvinaiseen sopu- sointuun feministisen politiikan periaatteiden ja älyllisen ankaruuden periaatteiden välillä, sillä ne ovat pulmallisia sekä poliittisesti että teoreettisesti. Niiden arvo kriittisen arvioinnin mittapuuna ei kuitenkaan ole selvä sen enempää feministisessä kuin patriarkaalisessakaan teoriassa.

Sukupuoli-identiteetti, sukupuoliero

Keskeisimpiä ja kiistellyimpiä asioita feministisessä nykyteoriassa ovat kysymykset siitä, miten naisten yhteiskunnalliset, sukupuoliset ja kulttuuriset asemat ja asemoitumiset tulisi ymmärtää. Kaiken lisäksi tällainen kysymys osuu ratkaisevasti keskelle kiistaa, jota käydään feministisen politiikan ja patriarkaalistien tietämisen muotojen vaatimusten välillä. Onko nainen määriteltävä identiteetiksi ja sosiokulttuuriseksi positioksi tavalla, joka mahdollistaa naisten käsittämisen tasavertaisina miesten kanssa? Vai onko naisen identiteetti syytä käsittää täysin erilaisella tavalla kuin nykyiset identiteetin muodot, jotka ovat miesten miehiä varten tuottamia? Seuraa kaksi jatkokysymystä: pystyvätkö vallitsevat patriarkaalistien tietämisen viitekehykset tarjoamaan naisille samat perustavat kyvyt, taidot ja määritteet kuin mitä ne olleet miehille? Ja jos pystyvät, niin soveltuvatko nämä viitekehykset määrittämään yhtä hyvin sitä, mikä on yhteistä naisille ja miehille (mikä tekee kummastakin sukupuolesta ihmisiä), kuin myös sitä, mikä tekee naisista erityisiä ja erottaa heidät miehistä?

Monen toisen aallon feminismin historiaan kuuluvan feministipioneerin kantaa voi kuvata egalitaariseksi. Tähän joukkoon lukeutuvat muiden muassa Simone de Beauvoir, Betty Friedan, Eva Figes, Kate Millett, Shulamith Firestone ja Germaine Greer⁵. Kannan mukaan naisten vapautuminen patriarkaalisista rajoituksista edellyttää aikaisemmin ainoastaan miehille varattujen sosiaalisten, taloudellisten, poliittisten ja seksuaalisten positioiden avaamista naisille. Nämä teoreetikot uskoivat kukin tavallaan, että naiset oli epäreilusti suljettu miehille kuuluneiden yhteiskunnallisen aseman ja arvotuksen ulkopuolelle. Patriarkaalisessa järjestyksessä naiset nähtiin yhteiskunnallisesti, älyllisesti ja fyysisesti miehiä alempina: tämä seurasi erilaisista syrjivistä, seksistisistä käytännöistä, jotka oikeudettomasti olleet naisten olevan sopimattomia tai kyvyttömiä tiettyyn asemaan. Uskomusta oli edistetty sortavilla ulkoisilla rajoituksilla, mutta naiset olivat myös itse suhtautuneet myöntävästi patriarkaalisiin sukupuolisiin stereotyyppeihin ja sisäistäneet niiden väitteitä.

Tasa-arvofeministit – joihin voidaan lukea keskinäisestä erilaisuudesta huolimatta sekä liberaalit että socialistiset feministit – vastustivat pitkälti naturalistisia ja biologistisia oletuksia, joihin suuri osa yhteiskunnallisista ja poliittisista teorioista perustuu. Jos naiset ovat luontojaan passiivisia, myöntäviä, hoivaavia, tämä on ”luonnollinen” merkki, ohje tai rajoitus yhteiskuntajärjestykselle. Patriarkaalistien yhteiskuntajärjestyksen puolustajat olettavat, että yhteiskunnallisten ja kulttuuristen

”Patriarkaalisen yhteiskuntajärjestyksen puolustajat olettavat, että yhteiskunnallisten ja kulttuuristen suhteiden tulee noudattaa ja edistää ’(ihmis)luontoa’.”

suhteiden tulee noudattaa ja edistää ”(ihmis)luontoa”. Päämääränä ei ole ”luonnon” kasvattaminen ja uudelleenjärjestäminen vaan yksinkertaisesti sen sinetöiminen. Jaottelut ja epäoikeudenmukaisuudet sukupuolten välillä nähtiin luonnon vaikutuksina, joita ei tulisi peukaloida. Tämä tarjoaa valmiin oikeutuksen kaikkein vanhoillisimmille ja naisvihamielisimmille yhteiskunnallisille suhteille: niitä kohdellaan ikään kuin ne olisivat ainoastaan seurausta luonnosta.

Egalitaariset feministit väittivät, että naiset pystyvät yhtä lailla tekemään sitä mitä miehetkin. Naisten kohtelu muina kuin miesten vertaisina seurasi heidän mukaansa luonnon sijaan patriarkaalisista ideologioista, syrjivistä sosiaalistumiskäytännöistä, sosiaalisista stereotyyppiteilyistä ja roolien esittämisestä. Naisten yhteiskunnalliset roolit olivat toisin sanoen kulttuurin eivätkä luonnon aikaansaannosta, kiinni yhteiskunnallisista järjestyksistä pikemminkin kuin biologisista tekijöistä, ja siten muutettavissa. Mikäli naisten yhteiskunnalliset roolit olisivat luonnon sanelemia, koko feminismi kävisi itse asiassa mahdottomaksi, sillä luonnon vastustaminen on ainakin jossain määrin mahdotonta. Feminismi perustuu uskomukseen, että naiset kykenevät muihinkin tekoihin kuin niihin, mitä patriarkaatti on tunnustanut ja palkinnut, muihin saavutuksiin kuin niihin, joihin naisten ”luonto” on tähän asti heitä vahvistanut.

Ryhmänä naiset olivat jatkuvasti aliedustettuina yhteiskunnallisissa valta-asemissa ja yliedustettuina yhteiskunnallisesti alisteisissa asemissa. Tytöt alisuoriutuvat järjestelmällisesti ja jäävät ilman riittävästi valmennusta yhteiskunnalliseen menestykseen, siinä missä poikien yhteisölliset roolit saattavat heidän yhteiskunnallisen potentiaalinsa täysimääräiseksi. Feminismi alkoi laajemmin kamppailuna suuremmasta osasta patriarkaalista kakkua

ja yhtäläisestä pääsystä yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, seksuaalisiin ja älyllisiin mahdollisuuksiin. Varhaiset tasa-arvofeministit olivat sidottuja siihen, mitä Julia Kristeva⁶ on kutsunut ”samastumisen logiikaksi”, samastumiseksi arvoihin, normeihin, tavoitteisiin ja menetelmiin, jotka olivat miesten keksimiä ja kelpuuttamia.

”Alkuvaiheessa naisliike pyrki toisaalta suffragettien taisteluna ja toisaalta eksistentiaalisena feminisminä saavuttamaan paikan lineaarisessa ajassa, suunnitelman ja historian ajassa. Tässä mielessä liike oli ilman muuta universalistinen ja sen juuret olivat syvällä kansakuntien sosiaalis-poliittisessä elämässä. Naiset esittivät poliittisia vaatimuksia, taistelivat saman palkan ja tehtävien puolesta, samojen valta-asemien saavuttamiseksi sosiaalisissa instituutioissa miesten kanssa. He torjuivat tarvittaessa perinteisesti naiselliseksi tai äidilliseksi määritellyt ominaisuudet, sillä niitä pidettiin yhteismitattomina historiaan liittymisen kanssa. Vaatimukset nousivat *samastumisen logiikasta*, jonka kohteena olivat kansakunnalle ja valtiolle ominaisen rationaliteetin loogiset ja ontologiset, eivätkä niinkään ideologiset arvot (ne torjuttiin oikeutetusti taantumuksellisuina).⁷”

Naisten essentialistisen ja naturalistisen hallinnan sijaan tasa-arvofeministit vakuuttivat naisten mahdollisuuksia yhtäläiseen älyyn, kyvykkyyteen ja yhteiskunnalliseen arvoon. Näkyvä tarve muotoilla uudelleen naisille määritellyt sosiaaliset rajoitteet tai päästä niistä eroon nojaa uskomukseen, jonka mukaan sosialisaaion ”raakamateriaali” on perustavasti samaa kummankin sukupuolen tapauksessa: rinnasteinen biologinen tai luonnollinen potentiaali on kehittynyt epätasa-arvoisesti, koska sukupuolille asetetut sosiaaliset roolit ovat epätasa-arvoiset. Jos yhteiskunnalliset roolit voitaisiin korjata tai muotoilla

” On lähes yhtä absurdia ja epäselvää uskoa olevansa ’nainen’ kuin uskoa, että ’on mies’. Sanon ’lähes’, sillä naisilla on edelleen päämääriä saavutettavana: oikeus aborttiin ja ehkäisyyn, päivähoito lapsille, työpaikkojen tasa-arvo ja niin edelleen. Meidän onkin edelleen käytettävä ilmaisua ’me olemme naisia’ mainoksena tai sloganina vaatimuksillemme. Syvemmillä tasolla nainen ei kuitenkaan voi ’olla’: naiseus on jotakin, joka ei edes kuulu ’olemisen’ piiriin. Tämän seurauksena feministinen käytäntö voi olla vain negatiivinen, ristiriidassa sen kanssa, mikä on olemassa, jotta me voimme sanoa ’tämä ei ole se’ ja ’tämä ei ole vielääkään se’. Ymmärrän siis ’naisella’ jotakin, mitä ei voida representoida, jotakin, jota ei ole sanottu, jotakin nimistöjen ja ideologioiden tuolla puolen.”

– Julia Kristeva, *La femme, ce n’est jamais ça*.
Tel Quel. No. 59, 1974, 20–21. Suom. Anna Ovaska.

radikaalisti uudestaan, jos kaksi sukupuolta voitaisiin sosiaalistaa uudelleen, sukupuolet voisivat tulla kohdelluiksi tasa-arvoisina. Sukupuolten väliset erot eivät enää olisi sen merkityksellisempiä kuin erot yksilöiden välillä. Nämä feministiset argumentit sukupuolten yhtäläisen kohtelun puolesta olivat ilman muuta uhka patriarkaalisesta järjestyksen kannattajille: sukupuoliroolit, joiden he uskoivat olevan luonnollisia, voisivat hämärtyä sosiaalisten keinojen kautta; naisista voisi tulla ”epänaisellisia”, miehistä ”epämiehekkäitä” ja ydinperheen, avioliiton, yksiavioisuuden ja sukupuolittuneen työnjaon yksinvaltiutensa heikentyisi. Vaikka tasa-arvofeministien ajama sukupuoliroolien ja sosiaalisten stereotyyppien muutettavissa olevan luonnon tunnustaminen oli välttämätön tavoite, se ei kuitenkaan riittänyt takaamaan naisille vapautta sukupuolisesta sorrosta. Mitä menestyksekkäämpiä yhtäläisyyden ohjelmista tuli, sitä ilmeisemmäksi kävi, että poliittiseen esityslistaan sisältyi joukko vakavia vikoja.

1. Sukupuolisen tasavertaisuuden ohjelma näkee miesten saavutukset, arvot ja standardit normeina, joita myös naisten tulisi tavoitella. Parhaimmillaan naiset voivat saavuttaa tasa-arvoisuuden miesten kanssa järjestelmässä, jonka kokonaisarvo jää kyseenalaistamattomaksi ja jonka vallankäyttö pysyy tunnistamattomana. Naiset menestyvätkin näin tullakseen samankaltaisiksi kuin miehet, tietystä mieheksi ”maskulinisoiduiksi”.

2. Saavuttaakseen sukupuolten välisen tasa-arvon naisten erityiset tarpeet ja kiinnostukset – heidän eroavuutensa miehistä – on minimoitava ja heidän yleisyytään tai ihmisyytään painotettava. (Tämä voi esimerkiksi selittää monien egalitaaristen feministien vahvan vierokunnan äitiyttä koh-

taan,⁸ vastustuksen sitä ajatusta kohtaan, että naisten ruumiillisuus ja seksuaalisuus vaikuttavat naisten tietoisuuden saamiin muotoihin tai subjektiuteen.)

3. Julkiset käytännöt ja lait, jotka muodostavat naisten lailliset oikeudet tasa-arvoisuuteen – syrjinnän vastainen sekä mahdollisuuksien tasa-arvoa koskeva lainsäädäntö – ovat tavanneet toimia naisia vastaan siinä missä naisten eduksi: miehet ovat esimerkiksi voineet yhtä lailla käyttää syrjinnävastaisia tai mahdollisuuksien tasa-arvon säädöksiä turvatakseen omia asemiaan.

4. Yhdenvertaisuudesta tulee sisällötön käsite, jos se karsii kaikki erityisyydet, myös sellaiset, jotka auttavat erottamaan alisteisen aseman alistusta tuottavasta asemasta. Yhdenvertaiseksi käsittäminen edellyttää erilaisten ryhmien sorron historian häivyttämistä.⁹

5. Kamppailu sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamiseksi pelkistetään helposti yleistettyä ja neutralisoitua sosiaalista oikeudenmukaisuutta koskevaksi kamppailuksi. Tämän vuoksi monien miesten on ollut mahdollista väittää, että myös he ovat patriarkaalisesta yhteiskunnallisesta roolistaan sortamia ja kykenemättömiä ilmaisemaan ”feminiinistä” puoltaan. Naisten kamppailu patriarkaattia vastaan on liian helposti samastettu liikkeeseen, joka toimii reaktionä yleistä ”epäinhimillistämistä” vastaan: miehet voivat ongelmattomasti edustaa naisia taistelussa kohti ylviämpiä ja autenttimpia ihmisyyden muotoja.

6. Jos missään, sukupuolten välistä tasa-arvoisuutta luova projekti voi olla yhteiskunnallisesti taattu ainoastaan julkisen elämän alueella. Ja jos on mahdollista saavuttaa jonkinlainen tasa-arvo yksityisesti, kodin piirissä, tasa-arvo

seksuaalisissa ja erityisesti lisääntymistä koskeissa suhteissa näyttää mahdottomalta, sikäli kun egalitarismi ei paneudu näihin kysymyksiin.

7. Kaikkein merkityksellisintä on, että vaikka sukupuolet käyttäytyisivät samalla tavalla samoin velvoittein ja roolein, heidän toimintansa yhteiskunnallisia merkityksiä ei haasteta. Niin kauan kuin tätä jaettujen merkitysten rakennetta ei problematisoida, tasa-arvo pysyy ainoastaan muodollisena.

Tasa-arvofeminismi on auttamatta kyvytön teoretoimaan seksuaalista ja lisääntymistä koskevaa tasa-arvoa riittävästi. Ja tämä taas vuorostaan on tulosta sen kyvyttömyydestä teoretisoida naisten erityisiä positioita yhteiskunnallisessa ja symbolisessa järjestyksessä asiaankuuluvalla tavalla. Kristeva näkee selvän yhteyden sukupuolisen ja symbolisen toiminnan välillä:

”Sukupuoliero on seikka, joka on uusintamisessa suhteessa biologiaan ja fysiologiaan, mutta se heijastaa eroa, joka vallitsee subjektien suhteessa symboliseen sopimukseen, joka on aina sosiaalinen sopimus. On täsmennettävä miesten ja naisten välinen ero suhteessa valtaan, kieleen ja merkitykseen. Uuden sukupolven hienovireisin feministinen mullistus sijoittuu siten tälle alueelle. Se liittyy yhteen seksuaalisen ja symbolisen pyrkiäkseen aluksi löytämään siitä naisellisen erityisyyden ja lopuksi jokaisen naisen erityisyyden.”¹⁰

Egalitaariselle feminismille vastakkainen, naisten erityisyyden tunnustamiseen perustuva ja naisten autonomian saavuttamiseen tähtäävä feminismi on noussut esiin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tasa-arvofeminismin näkökulmasta eron feminismi muistuttaa oudosti patriarkaatin puolustajien positioita: kumpikin korostaa naisten erilaisuutta miehistä. Kuitenkin äkkinäisen samastamisen sijaan on ensiksi olennaista kysyä, kuinka tämä ero on ymmärretty, ja ehkä vielä tärkeämpää, kuka määrittelee tämän eron ja ketä varten. Patriarkaalista näkemystä kannattava ymmärtää eron ja erilaisuuden suhteessa epätasa-arvoon, erontekoon tai vastakkaisuuteen, sukupuoliero muodostuu negatiivisena, binaarisena tai vastakkaisena rakenteena, jossa vain yhdellä kahdesta käsitteestä on minkäänlaista autonomiaa; toinen on määriteltävyys ainoastaan ensimmäisen negaationa. Vain samuus tai identtisyys voi taata tasa-arvon. Sen sijaan eron feministeille ero ei ole erilaisuutta jostakin annetusta normista, vaan puhdas ero, ero itsessään, erilaisuus ilman identiteettiä. Tällainen ero tarkoittaa autonomiaa kahden välisestä tilasta, josta ero muodostuu, ja siten kahden radikaalia keskinäistä vertaamattomuutta. Ero, joka nähdään erilaisuutena jostakin (distinktiona) merkitsee, että toinen kahdesta käsitteestä on etukäteen arvioitu ja toisen erilaisuus muodostuu suhteessa siihen; puhdas ero tai erilaisuus kieltäytyy antamasta kummallekaan käsitteelle etuoikeutta.¹¹ Feministeille vaatimus naisten ja miesten erilaisuudesta merkitsee olemassa olevien määritelmien

ja kategorioiden pohtimista, oman itsensä ja maailman määrittelyä uudelleen naisten omista näkökulmista.

Oikeus yhdenvertaisuuteen edellyttää oikeutta olla samanlainen kuin mies, kun taas kamppailu autonomiasta sisältää oikeuden joko huomioida itsensä yhdenvertaiseksi toisen kanssa tai torjua käsitteet, joilla yhdenvertaisuutta on mitattu, ja määritellä itsensä eri tavoin. Se sisältää oikeuden olla ja toimia toisin. Tällaista eron käsitettä ovat käyttäneet monet nykyiset feministiset teoreetikot, heidän joukossaan Luce Irigaray, Jane Gallop ja Hélène Cixous¹². Siitä seuraa muun muassa seuraavat seikat:

1. Ero tarjoaa suuren muutoksen yhteiskunnalliseen ja symboliseen järjestykseen, joka patriarkalisessa järjestyksessä perustuu singulaarisen (miehen) identiteetin yleistämisen liikkeeseen. Eroa ei voi valmiiksi sisällyttää järjestelmään, joka pelkistää kaiken eron eroamiseksi jostakin ja kaiken identiteetin samuudeksi.

2. Ero vastustaa erillisten poliittisten kamppailujen yhdenmukaistamista, sikäli kun se ei merkitse vain naisten eroja miehistä ja naisten keskinäistä erilaisuutta, vaan myös naisten eroamista muista sorretuista ryhmistä. Ei ole ollenkaan niin selvää, että esimerkiksi taistelun rasismia vastaan olisi välttämätöntä liittoutua poliittisesti naisten kamppailun kanssa tai että käänteisesti feminismi ylittäisi rasistisen hallinnan muodot. Tämä ei tietenkään kiellä, etteikö erilaisilla sorretuilla ryhmillä olisi yhteisiä intressejä, eikä täten estä liittoutumista tietyissä kysymyksissä. Se tarkoittaa yksinkertaisesti, etteivät nämä liittoutumat ole lähtökohtaisesti välttämättömiä.

3. Kamppailut naisten autonomian saavuttamiseksi merkitsevät sitä, ettei niitä voi samastaa miesten kamppailuihin patriarkaalista järjestystä vastaan, vaikka ne voivat liittoutua keskenään tietyissä olosuhteissa. Miesten tiedostaessa oman sukupuolisen erityisyytensä heidän haasteensa patriarkaatille on väistämättä erilainen kuin naisten, mihin sisältyy tehtävä muodostaa identiteetti ja sukupuolinen erityisyys.

4. Eron käsite ei vaikuta ainoastaan naisten itsemäärittelyihin vaan myös heidän maailmalle antamiinsa määritelmiin. Tästä seuraa, että yhteiskunnallisia käytäntöjä on arvosteltava ja järjestettävä uudelleen feministisesti. Lisäksi jo silkat representaation, merkityksen ja tiedon rakenteet täytyy muuntaa perusteellisesti kampeamalla ne pois patriarkaliselta tolaltaan. Eron politiikka merkitsee oikeutta määritellä itsensä, muut ja maailma omien kiinnostustensa mukaan.

Eron tekävä ero

Naisten sukupuolisia eroja miehistä korostavia feministejä on arvosteltu hankkeessaan kummaltakin feministiseltä puolelta. He kohtaavat saman yleisen ongelman kuin mikä tahansa feministinen positio, joka suhtautuu

” Meidän pitää tutkia omaa historiaamme kohta kohdalta voidaksemme ymmärtää, miksi sukupuolierolla ei ole ollut toteutumisen mahdollisuutta, ei empiiristä eikä transsendentaalista. On selvitetävä, miksi sukupuolierolta on puuttunut etiikka, estetiikka, logiikka ja uskonto. [...] Selitys tähän on ilman muuta se, että ruumis ja sielu, seksuaalisuus ja henki on erotettu toisistaan.”

– Luce Irigaray, *Sukupuolieron etiikka (Éthique de la différence sexuelle, 1984)*.
Suom. Pia Sivenius. *Gaudeamus, Helsinki 1996, 31–32.*

edelleen kriittisesti patriarkaalisen tietämisen viitekehukseen mutta joutuu samalla kuitenkin nojaamaan sen resursseihin. Perinteisten, miesten hallinnoimien akateemisten normien mukaan heidän työnsä näyttäytyy utooppisena, idealistisena, romanttisena, poleemisena, fiktiivisenä – mutta ennen kaikkea vailla substantiaalista sisältöä tai pitävää näyttöä ja oikeutusta. Muiden feminismin muotojen, erityisesti marxilaisen tai sosialistisen feminismin, näkökulmasta se näyttäytyy essentialistisena ja universalistisena. Yhtäältä näitä feministejä syytetään hairahtumisesta liian kauaksi biologisesta ja tieteellisestä todennetusta tiedosta, toisaalta taas liiallisesta takertumisesta biologiseen todistusaineistoon. Vaikuttaa siltä, että kumpikin näistä kritiikin muodoista ymmärtää väärin eron feministien esittämien väitteiden merkityksen ja arvioi niitä tavoilla, jotka ovat yhteensopimattomia näiden lähestymistapojen kanssa.

Naista sosiaalisena konstruktiona tutkivat feministit vastaavat ennalta arvattavasti syytöksillä essentialismista, universalismista ja naturalismista. Mikä hyvänsä yritys määritellä naista tai feminiinisyttä uhkaa turvautua sitoumuksiin, joissa yleistetään erityisyyden perustalta tai pelkistetään sosiaalinen rakennelma biologian määräämäksi muodostumiseksi. Mikä tahansa teoria feminiinisydestä, mikä tahansa yleisempi määritelmä naisesta, mikä tahansa kuvaus, joka pelkistää erityisen naisen erityisen historiallisen, kulttuurisen, etnisen tai luokka-aseman lähentelee vaarallisesti essentialismia. Toril Moi¹³ tarjoaa tyypillisen vastineen eron feminismille kritisoidessaan Irigarayn käsitystä naisista tai feminiinisydestä:

”[...] mikä tahansa yritys muodostaa yleistä teoriaa feminiinisydestä päättyy metafyyssyyteen. Tämä juuri on Irigarayn dilemma: näytettyään kuinka kauan feminiinisyys on tuotettu eksklusiivisesti suhteessa saman logiikkaan, hän ei voi vastustaa kiusausta tuottaa oma positiivinen teoriansa feminiinisydestä. Mutta kuten olemme nähneet, 'naisen' määrittely on väistämättä hänen essentialisoimistaan.”¹⁴

Tämä johtaa kuitenkin paradoksiin: jos naisia ei voi luonnehtia millään yleisellä tavalla, jos kaikki olemassa oleva feminiinisyys on sosiaalisesti tuotettua, miten feminismi voidaan ottaa vakavasti? Mikä oikeuttaa oletuksen, että naiset ovat sorrettuja sukupuolena? Mitä ylipäättään merkitsee puhuminen naisista ryhmänä? Jos ei ole oikeutettua puhua naisista ryhmänä, mitä poliittista perustaa feminismillä on? Feminismi asetetaan mahdottomaan asemaan. Joko se tarrautuu feministisiin periaatteisiin, joihin sisältyy essentialististen ja universalististen kategorioiden välttely, missä tapauksessa sen perustelu naisiin keskittyvänä poliittisena kamppailuna joutuu ongelmiin. Tai sitten se hyväksyy rajoitukset, joita patriarkaalinen järjestys on langettanut käsitteellisille skeemoilleen ja malleilleen, missä tapauksessa se ei enää yritä tuottaa autonomisia, itsemääriteltäviä käsitteitä kuvaamaan naisia ja feminiinisyttä. Ovatko ainoat tarjolla olevat vaihtoehdot feministiselle teorialle sitoutuminen essentialistisiin oppeihin tai feminististen kamppailujen hajaantuminen paikallisiin, alueellisiin, tiettyjen naisten tai naisryhmien erityisetä edustaviin kamppailuihin?

Kun kysymystä lähestytään näin, feministien kohtaamaan dilemmaan kuuluu eripura älyllisen ankaruuden (essentialismien ja universalismien käsitteellisten virheiden välttäminen) ja feminististen poliittisten kamppailujen (kamppailut, jotka suuntautuvat naisten vapauttamiseen naisina) välillä. Mutta onko tämä todellakin valinta, joka feministien on tehtävä? Onko toinen tavoitteista asetettava toisen edelle? Vai voiko teorian ja poliittisen käytännön välisiä sidoksia ymmärtää toisella tavoin, siten että tieteellisen arvioinnin kriteerit ovat ”politisoidumpia” ja poliittisten kamppailujen päämäärät ”teoretisoidumpia”?

Gayatri Spivak¹⁵ tekee hyvän yhteenvedon ongelmasta ymmärtäessään käsitteet ja teoreettiset periaatteet kamppailun ohjenuorien, sääntöjen, periaatteiden tai suunnitelmien sijaan kamppailun välineinä tai aseina. Teoreettista puhtautta ei enää säilytetäisi poliittisten periaatteiden kustannuksella; eikä teoreettisia periaatteita

”Länsimainen filosofia, kuten ehkä kaikki filosofiat, on aloittanut singulaarisesta subjektista. [...] 1800-luvun loppupuolelta lähtien huomio on tietenkin kääntynyt entistä enemmän kysymykseen toisesta. Filosofisesta subjektista, josta on tähän mennessä tullut luonnoltaan sosiologisempi, on tullut hieman vähemmän imperialistinen. [...] Kuitenkin ihmisenä olemisen perustavanlaatuisen malli jäi muuttumattomaksi: yksi, singulaarinen, yksinäinen ja historiallisesti maskuliininen. [...] Moninaisuus käsitettiin ja elettiin täten edelleen hierarkkisesti, monien ollessa aina alisteisia yhdelle. Toiset eivät olleet muuta kuin jäljennöksiä miehen ideasta. [...] Näitä jäljennöksiä ei kuitenkaan ole määritelty niiden omista lähtökohdista.”

– Luce Irigaray, *Democracy Begins Between Two (La democrazia comincia a due, 1994)*.
Käönt. Kirsteen Anderson. Athlone Press, London 2000, 121–122.
Suom. Elina Halttunen-Riikonen.

otettaisi tilapäisesti mukaan lyhytaikaisten tarpeiden tai päähänpistojen vuoksi. Reitti on neuvoteltava kahden aina epäpuhtaan position välille – huomaten, että politiikka on aina/valmiiksi sidoksissa siihen, mitä sen on tarkoitus haastaa (mukaan lukien teoriat) – ja että teoriat ovat aina implikoituina moninaisiin poliittisiin kamppailuihin (oli tämä sitten tiedostettua tai ei):

”Kun valitaan yleistys, joka antaa vallan taistella vastapuolta vastaan, heitetään samalla pois teoreettinen puhtaus. Samaan aikaan anti-universaalisuuden mahtavat vartijat joutuvat toimimaan suuren kertomuksen, hyväksikäytön kertomuksen, etujen mukaisesti, kun he vaalivat puhtautaan sitoutumatta mihinkään [...] [H]eitä juoksuttaa suuri kertomus silloinkin, kun he täyttävät päätä suojelevat teoreettista puhtauttaan essentialismia torjumalla.”¹⁶

Toisin sanoen ei tarvitse valita, sitoutuuko poliittisesti puhtaan teoreettiseen kantaan (jolloin poliittisen osallistumisen kiistanalaiset kysymykset jäävät kysymättä) vai kannattaako hatarasti perusteltua politiikkakäsitystä (joka saattaa kuitenkin käytännössä osoittautua tehokkaammaksi yhteiskunnallisen muutoksen takaajaksi). Feminististen teoreetikoiden kohtaamat vaihtoehdot ovat aina jossain määrin ”epäpuhtaita” ja patriarkaatin ”sävyttämiä”. Ei voi olla olemassa feminististä asemoitumista, joka ei olisi tavalla tai toisella sotkeutunut patriarkaalisiin valtasuhteisiin. On vaikea nähdä, kuinka tämä olisi sen paremmin mahdollista kuin tavoiteltavaa. Vapaus patriarkaalisille vaikutuksille ”altistumisesta” edellyttää, että feminismi ja patriarkaalinen järjestys ovat yhteismitattomia, jolloin viimeksi mainittua ei myöskään voi kritisoida. Feministit eivät kohtaa puhtaita ja epäpuhtaita asemia. Kaikki vaihtoehdot ovat erilaisin tavoin sidok-

sisssa patriarkaalisen vallan rajoitteisiin. Poliittiset pääkysymykset ovatkin muita. Millaiset sitoumukset säilyvät, patriarkaalisista kytköksistään huolimatta, feministien käytössä heidän poliittisissa kamppailuissaan? Millaisia feministisiä strategioita ne mahdollistavat tai haittaavat? Ja mitkä ovat näiden sitoumusten säilyttämisten haitat ja hyödyt? Toisin sanoen kysymykseen essentialismin ”hyödyntämisestä” tai pysyttelemisestä sen yläpuolella (mikäli nämä ääripäät olisivat mahdollisia) ei ole itsensä selvää vastausta, vaan se vaatii vaihtoehtojen puntarointia.

Egalitaariset feministit ovat haastaneet essentialismiin, naturalismiin ja biologismiin tukeutuvia patriarkaalisia näkemyksiä ja samalla osoittaneet, miten olennaisesti nämä uskomukset ovat vaikeuttaneet muutoksen ymmärtämistä tai aloittamista. Sellaisenaan ne tukevat, järjeistävät ja pönkittävät olemassa olevia valtasuhteita sukupuolten välillä. Mutta mikäli otaksutaan, että kun (tai jos) feministit ottavat käyttöön essentialistisia tai universalistisia oletuksia, he menettelisivät patriarkaalisten toimijoiden tapaan, eivätkä pyrkisi ymmärtämään, kuinka essentialismi ja sen sukulaiset voivat toimia strategisina käsitteinä, ollaan vaientamassa ja neutraloimassa feministisen teorian vahvinta asetta, feminismin kykyä käyttää patriarkaattia ja fallokratiaa niitä itseään vastaan. Se pystyy ottamaan käyttöönsä feminismille vastakkaisilta vaikuttavista positioista ja käyttämään niitä feministisiin tavoitteisiin.

”Uskon, että on täysin kohdallaan vastustaa essentialistista diskurssia, universalismia sellaisena kuin sen merkitys vastaa universaalia klassisessa saksalaisessa filosofiassa tai universaalia valkoisen yläluokkaisen miehen tapauksessa [...] ja niin edelleen, mutta strategisesti emme voi tehdä niin. Yleis-

tämme silloinkin, kun puhumme feministisestä käytännöstä tai käytännön asettamisesta teorian edelle. Kun kerran essentialisoinnin, yleistämisen liikevoima, myönteinen vastaus onto-fenomenologiseen kysymyksen, ei palaudu mihinkään, koettakaamme sentään paikantaa se tällä hetkellä; hyödyntäkäämme sitä mahdollisimman paljon, omaa käytäntöämme entistä valppaammin tarkkaillen, sen sijaan, että tuottaisimme suoranaista vahinkoa torjumalla sen.”¹⁷

Jos feminismi ei toisin sanoen voi pysyä poliittisesti puhtaana patriarkaalisista viitekehyksistä, menetelmistä ja oletuksista, sen osallisuudet niistä tulee tunnistaa kiistämisen sijaan. Kun feminismi vaikuttaa vastustamalla ja syrjäyttämällä patriarkaalisen järjestyksen seuraamuksia, vaikuttavuuden todellisena ehtona on (historiallisesti)

välttämätön sidoksisuus patriarkaalisiin käsitteisiin. Feminismin murtautuminen esiin patriarkaalista käytännöstä (mukaan lukien teorianmuodostukset tavat) on ennakkoehto käytäntöjen tehokkaalle kritiikille ja ylitämiselle. Feminismin alkuperä on patriarkaalisessa järjestyksessä: tämä tarjoaa feminismille sekä edellytykset tutustua kritiikkinsä kohteeseen että varsinaiset keinot patriarkaalisen valta-aseman haastamiseen.

Suomentanut Elina Halttunen-Riikonen

(alun perin: Sexual Difference and the Problem of Essentialism. *Inscriptions*. Vol. 5. Center for Cultural Studies, University of California Santa Cruz, 1989)

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Australialainen filosofi toimii nykyään Yhdysvalloissa pohjoiscarolinalaisen Duke-yliopiston naistutkimuksen professorina. Grosz on 80-luvulta lähtien julkaissut kirjoja ja artikkeleita etenkin ranskalaisesta nykyfilosofiasta ja feminististä. Hänen uusin kirjansa on *Becoming Undone. Darwinian Reflections on Life, Politics, and Art*. Duke University Press, Durham 2011. – *Suom. huom.*
- 2 Teksti on katsaus ja kannanotto feministisen teorian piirissä 80-luvun lopulla käytyihin keskusteluihin, mutta se toimii myös johdatuksena sukupuolierokysymyksen kiperyyteen. Groszin tapa jäsentää feministisen teorian kitkaisia politiikka- ja tiedesuhteita on edelleen ajankohtainen. Ks. myös uusjulkaisut teoksissa *Feminist Theory. Critique and Construct*. Toim. Sneja Gunew. Routledge, London 1990, ja Elizabeth Grosz, *Space, Time, and Perversion. Essays on the Politics of Bodies*. Routledge, London 1995, 45–57. – *Suom. huom.*
- 3 Kuvaus tavoista, joilla feministinen teoria on haastanut miehistä käsitystä objektiivisuudesta, erityisesti tieteessä, ks. E. A. Grosz & M. de Lèpervanche, *Feminism and Science*. Teoksessa *Crossing Boundaries: Feminisms and the Critique of Knowledges*. Toim. B. Caine, E. A. Grosz & M. de Lèpervanche. Allen & Unwin, Sydney 1988.
- 4 Ks. Grosz, Jacques Lacan. *A Feminist Introduction*. Routledge, London 1990, 44–45, 61 & 171. Vrt. kuitenkin esim. Tony Thwaites, *Reading Freud. Psychoanalysis as Cultural Theory*. Sage, London 2007, 105, psykoanalyysin perustaneen itävaltalaisen lääkäriin Sigmund Freudin (1856–1939) 1933 pitämistä luennoista, joissa kiistetään jako aktiiviseen miehuuteen ja passiiviseen naiseuteen. Ranskalaisen filosofin Jean-Paul Sartren (1905–1980) ruumiillista maailmassa-olemista tavoittamattoman mieli- tai tietoisuusfilosofisen ajattelun ”idea-
- listisesta” luonteesta ks. Grosz, *Volatile Bodies. Toward a Corporeal Feminism*. Indiana University Press, Bloomington 1994, 86. – *Suom. huom.*
- 5 Ranskalainen de Beauvoir (1908–1986), yhdysvaltalainen Friedan (1921–2006), englantilainen Figs (1932–2012), yhdysvaltalainen Millett (s. 1934), kanadalainen Shulamith Firestone (1945–2012) ja australialainen Germaine Greer (s. 1939). – *Suom. huom.*
- 6 Julia Kristevasta ks. ”Sukupuolieron ajattelijat” -osio tästä lehdestä. – *Suom. huom.*
- 7 Julia Kristeva, *Naisten aika (Le temps des femmes)*. Suom. Kirsi Saarikangas. Teoksessa *Puhuva subjekti. Tekstejä 1967–1993*. Gaudeamus, Helsinki 1993, 169. – *Suom. huom.*
- 8 Kristeva tuo tämän seikan esiin voimalisesti analyysissään ”feministien kahdesta sukupolvesta” artikkelissaan ”Naisten aika”. Hän viittaa Beauvoirin äitiydenvastaiseen kantaan, jota myös Catriona Mackenzie on analysoinut artikkelissaan Simone de Beauvoir. *Philosophy and/or the Female Body*. Teoksessa *Feminist Challenges. Social and Political Theory*. Toim. C. Pateman & E. Grosz. Allen & Unwin, Sydney 1986, 144–156.
- 9 Tämä on Kristevan käsitys perustavanlaatuisen egalitarismin vaikutuksista, mikä tuottaa muun muassa antisemitismin sortavan rakenteen: sulautuminen valtaväestöön edellyttää juutalaisten kohtaaman erityisen sorron historian tukahduttamista. Siksi Sartren kanta teoksessa *Réflexions sur la question juive* (1946) oli hänen aikomuksistaan huolimatta antisemitistinen. Kuten Kristeva ehdottaa: ”[...] naisten erityisluonne saattoi näyttäytyä vain epäolennaisena tai suorastaan olemattomana, kun sitä arvioitiin tämän ideologian totalisoivassa ja jopa totalitaarisessa hengessä. Vähitellen aletaan ymmärtää, että sama tasa-päistävä ja itse asiassa sensuroiva kohtelu on tunkeutunut valistuksen humanismin
- ja sosialismin kautta uskontojen erityispiirteeksi – ja aivan erityisesti juutalaisuuden.” Kristeva 1993, 171. – *Suom. huom.*
- 10 Kristeva 1993, 172. – *Suom. huom.*
- 11 Tätä eroa eron ja erilaisuuden suhteessa johonkin välillä on ehdottanut [ranskalainen filosofi Jacques] Derrida [(1930–2004)] käsityksessään erosta, joka perustuu osittain hänen luentaansa Saussuren käsityksestä puhtaasta erosta kielessä. Vaikka Derrida ei käytä tätä käsitteistöä itse, [englantilaisen tutkijan] Anthony Wildenin [(s. 1935)] huolellinen selitys näistä käsitteistä auttaa selventämään monia kysymyksiä, jotka ovat panoksena niin Derridan kuin feministien käsityksissä erosta. Ks. luku 8 teoksessa Wilden, *System and Structure. Essays in Communication and Exchange*. Tonistock, London 1972.
- 12 Belgialainen Irigaray (s. 1930), yhdysvaltalainen Gallop (s. 1952) ja ranskalainen Cixous (s. 1937). – *Suom. huom.*
- 13 Toril Moi (s. 1953) on norjalainen, Britanniansa ja Yhdysvalloissa vaikuttava kirjallisuudentutkija, joka on erikoistunut feministiseen kirjallisuudentutkimukseen. – *Suom. huom.*
- 14 Toril Moi, *Sexual Textual Politics. Feminist Literary Theory*. Methuen, London 1985, 139. (Teos on ilmestynyt suomeksi nimellä *Sukupuoli, teksti, valta. Feministinen kirjallisuusteoria*. Suom. Raija Koli. Vastapaino, Tampere, 1990. – *Suom. huom.*)
- 15 Gayatri Chakravorty Spivak (s. 1942) on keskeisimpiä postkolonialistisen ajattelun teoreetikkoja. Hän on käsitellyt työssään laajasti erilaisia globalisaatioon, monikulttuurisuuteen ja feminismiin liittyviä kysymyksiä. Spivakin teksteistä on ilmestynyt kokoelma *Maailmasta kolmanteen*. Suom. Jyrki Vainonen. Vastapaino, Tampere 1996. – *Suom. huom.*
- 16 Gayatri Spivak, *Criticism, Feminism, and the Institution. Thesis Eleven* 10/11 (1984/85), 184.
- 17 Sama.